

10. מניעת דואלים 1

בתום הפסקה ארוכה נפנה עתה אל נושא "מניעת הדואלים", הטומן כבר סממן חשוב של הקומפוזיציה בת-זמננו: העיסוק באלמנטים וירטואליים, ובמקרה זה - בדואלים הנמנעים.

נוכיר ש"דואל" הינו כעין מט טפיל המתוסף למט הרצוי. אפקט המנטרל את הטפיל מכונה "מניעת דואל". עניין זה כבר הוזכר, אגב, בבעיה מס' 7 (וריאנטים 3), ואילו ניצולו הרעיוני מופיע כבר בבעיות מס' 12 ו-18 (וריאנטים 4), אבל יש צורך להרחיב. נפתח בשתי דוגמאות שבהן ריבוי המטים הטפילים נגרם על-ידי המפתח, כלומר בעיות בעלות איום מרובה. במס' 63 המפתח יוצר לא פחות משבעה איומי-מט. כל אחד משבעת המסעים העומדים לרשות השחור מונע שישה מהמטים ומותיר לפליטה את השביעי, באופן שכל אחד מהמטים אמנם בא לידי ביטוי אבל רק פעם אחת. מניעת הדואלים מושגת בדיוק מופלא אולם ללא מוטיב מאחד. מס' 64 היא דוגמא מוקדמת מתקופת המצאת נושא האיומים המרובים והפרדתם, הידוע כנושא Fleck, על-ידי הוגה הרעיון. יש בה רק ארבעה איומים אלא שכאן, המניעה של שלישיה שונה מתוכם בכל מסע שחור, מושגת על-ידי אפקט מאחד של חסימות קוים לבנים, המשתקות או מגבילות את המלכה ואת הרץ, האמורים להנחית את ארבעת המטים. ישפוט הקורא מה עדיף: הכמות והדיוק של מס' 63 או התייחסוּם של מס' 64.

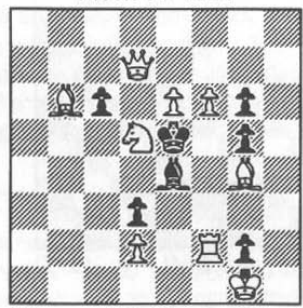
מרבית הביצועים של רעיון מניעת הדואלים, מתמקדים בריבוי מטים עודפים הנגרמים לאו דווקא על-ידי המפתח, אלא על ידי מסעיו של שחור לאחר המפתח. הבה נציג כמה מהם. במס' 65, האיום פו3# מנצל את כפיתת הרץ 1ד והרגלי ה4. מסעי הרץ ב-2ד אל ג1 ואל ה3 סותרים את האיום בגלל הסרת אותן הכפיתות, אבל פב2 (שהותר גם הוא עם נסיעת רד2) מתפנה להנחית מט הן על ג2 והן על ד3, דהיינו דואל. אלא שרגלי ה4 ו-1ד, שהותרו לצורך ההגנה, חולשים אגב כך גם על אחת משתי ערוגות המט והדואל נמנע. סיכומו של דבר: השחור מויק לעצמו נזק כפול, ומפצה עצמו על ידי גרימת נזק נגדי ללבן, הנאלץ כביכול להסתפק באפשרות של מט אחד, בעוד שלכאורה עמדו לרשותו מלכתחילה לפחות שניים.

63. S. Ekström & H. Fröberg
1-2 Pr Tidschrift for Schack 1943

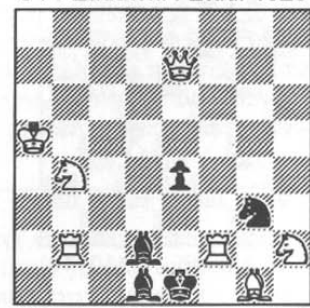
#2 1.Sc5! (10+13)

64. F. Fleck
Fleck TT 1934

#2 1.Sc3! (9+7)

65. V. Privakov
3 Pr Zadatchi i Etudi 1929

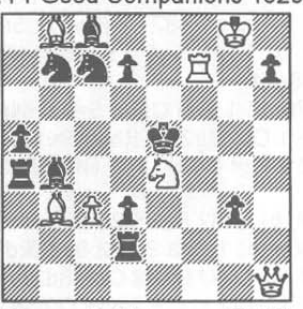
#2 1.Rb1! (7+5)

66. F. Salardini
Dortmunder Zeitung 1934

#2 1. Rh6! (9+9)

67. M. Niemeijer
2 Pr Good Companions 1920

#2 1.Sf6! (7+12)

68. O. Stocchi
1 Pr Italian Championship 1937

#2 1.Bg8! (9+9)

מס' 66 מדגימה אותו מוטיב של מניעה, הפעם מניעת "טריאלים", אפשרות של לכאורה שלושה מטים עקב נזק עצמי של שחור. האיום צח5#, והמלכה יכולה לסתרו בהתרת אחד משלושת הכלים הכפותים, אלא שבפנותה את קו הרץ ב2 היא מאפשרת פג6#, פז6# ו-צה6#. בסופו של דבר רק אחד מתוכם יוצא לפועל, זאת משום שהכלי השחור שהותר לצורך ההגנה על האיום מונע "במקרה" שניים מהם. ניתן להמחיש במעין ביטוי מספרי את המורכבות של מניעת טריאלים: לכל מסע הגנה תמאטי של המלכה מתלווים חמישה אפקטים: שלושה "חיוביים", יוצרי שלושה מטים פוטנציאליים (טריאל), ועוד שניים "שליליים", המונעים שניים מהמטים. משלושה יוצאים שניים ונותר אחד.

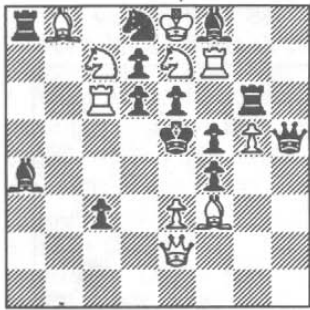
בעיה זו תדגים לנו, לראשונה בסדרת רשימות זו, מנגנון מחזורי מסוג ABC, BCA, CAB: בוריאנט הראשון הכלי המותר מונע AB ונותר C, בוריאנט השני נמנעים BC ונותר A וכו'.

10. מניעת דואלים 1, המשך

סדר מחזורי כזה מצוי בבעיות רבות, ובפרט באלו המראות מניעת מטים מרובים. אין בסדר כשלעצמו עניין מיוחד, אלא אם כן הוא פרי מנגנון הרמוני ואחיד כמו בדוגמתנו. דבר זה יובן יותר אם נשווה את שתי הדוגמאות הבאות ביניהן. במס' 67 האיום מהד#5, תוך ניצול כפיתת פג#7. לצורך הגנתו, שחור מתיר את הפרש על ידי נסיעת שלושה מכליו לסירוגין אל d6. על ערוגה זו נוצרת סגירה עצמית עם שלוש אפשרויות מט, כלומר טריאל: מהח#5, מהה#4 ו-f4#4. רגלי d7 מפנה את הקו של רגל g7 ומונע שניים מתוכם, כשם ש-r4 פותח קו ל-c4, ומאיךך תורם פב7 את חלקו ע"י שמירה ישירה על ערוגות המט. קיים פה סדר מחזורי אבל המנגנון אינו אחיד. בעיה זו היא כנראה אב-הטיפוס ל"נושא סטוקי", הקרוי על שם מחבר דגול שאימץ את הרעיון ונתן לו תנופה עזה. הנושא תובע לפחות שלוש סגירות עצמיות על ערוגה אחת, תוך יצירת פוטנציאל לריבוי מטים ומניעתם גם יחד. במס' 68 האיום צו#5. מסעי הרגלי ה7, צה3 ו-r4 אל ה6 מגינים, אבל יוצרים סגירות עצמיות הגוררות טריאל: צא#5, פב#4 ו-צד#4. כל אחד משלושת המגינים הנ"ל גם מפנה "במקרה" קו של כלי שחור החולש על שתיים משלוש ערוגות המט. לפנינו איפה מנגנון ציקלי מושלם שהוא הלוח בבעיות עם מניעת טריאלים. אגב, המנגנון המיוחד של בעיה זו, כלומר חלוקת תפקידים בין שלושה קווים החולשים כל אחד על שתיים מתוך שלוש ערוגות, חוזר ומשרת יצירות רבות בעלות נושאים ורעיונות שונים ומשונים. סטוקי עצמו לא היה הראשון שהגה את "נושא סטוקי", אולם בקריאתו על שמו יש מן הצדק. במס' 69 דוגמא נוספת של מנגנון מחזורי ללא דופי. המפתח מעניק לשחור את ערוגת המפלט התמטית ומאיים ה:2. ה:4#1. שלוש ההכאות על ה6 סותרות את האיום, ויוצרות כל אחת את שלוש אפשרויות המט: צג#5, צו#5 ו-r6#6. אלא ש"במקרה" כל אחד משלושת הכלים הלבנים האמורים להנחית את מט נכפת לפי תור, בגלל פינוי "אקראי" של קו שחור, ואילו מט נוסף נמנע בשל שמירה "אקראית" על ערוגת המט בידי כלי המכה על ה6. במס' 70 ארבעה וריאנטים תמטיים, כלומר מניעת שלושה מטים עודפים עקב ארבעת מסעי הגנה על ב4, וזאת ב"מרדית" (Meredith = מקסימום שנים-עשר כלים). כאן, כמו בדוגמא האחרונה אין לצפות למנגנון ציקלי אחיד, שכן ריבוי הוריאנטים מסכל אפשרות כזאת. במס' 71 חמישה וריאנטים, כלומר מניעת ארבעה מטים עודפים בכל אחד מהם - שיא המורכבות בנושא זה. לכל מסע הגנה תמאטי של שחור מתלווים תשעה אפקטים: יצירת פוטנציאל לחמישה מטים בתוספת ניטרול ארבעה מתוכם.

69. O. Stocchi

1 HM L' Echiquier 1936

#2 1.S:e6! (10+13)

70. P. Bekkelund

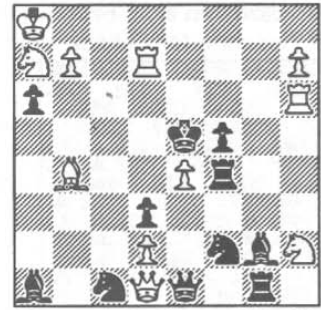
1 Pr Sjakk Nytt 1941

#2 1.Se4! (5+7)

71. L. Loshinsky

1Pr Sverdlovsk 1940

#2 1.Qa4! (11+11)